

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

4 - 6 Σεπτεμβρίου 2009 • Νυμφαίο Φλώρινας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Διδασκαλία
της Ελληνικής Γλώσσας
(ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΝΥΜΦΑΙΟ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
4, 5 και 6 Σεπτεμβρίου 2009

ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Τομπαΐδης Δημήτριος
Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μέλη:

Δαμανάκης Μιχάλης, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Ιορδανίδου Άννα, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Πάτρας
Καλλογήρου Τζίνα, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Καμαρούδης Σταύρος, επίκ. καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Καψάλης Γεώργιος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Κουτσογιάννης Δημήτρης, επίκ. καθηγητής Φιλοσοφικής,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ματσαγγούρας Ηλίας, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Μήτσος Ναπολέων, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Μπερελής Πέτρος, σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Νάκας Αθανάσιος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Ντίνας Κώστας, αν. καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Παπαδογιαννάκης Νικόλαος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Σουλιώτης Μίμης, καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τσιάκαλος Γιώργος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Χατζηπαναγιωτίδη Άννα, επίκ. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Frederick Κύπρου
Χατζησαββίδης Σωφρόνης, καθηγητής ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος

Κώστας Δ. Ντίνας

Γραμματέας

Άννα Βακάλη

Ταμίας

Άννα Χατζηπαναγιωτίδη

Μέλη

Αναστασία Στάμου
Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος

Γραμματεία

Έφη Γώτη
Ευδοξία Τραιανού
Δημήτρης Χασανίδης
Ελένη Παπαϊωάννου
Στεφανία Τσακιροπούλου

Πλήρης βιβλιογραφική αναφορά άρθρου:

Ντίνας, Κ., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., Βακάλη, Α., Κωτόπουλος, Τ. & Στάμου, Α. (επιμ.) 2010. Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή "Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)", βλ. <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika> ημερομηνία πρόσβασης ηη/μμ/εε

Κυριακή, 6 Σεπτεμβρίου 2009

- Ωρα **Αίθουσα 1**
 θεματική: **Αξιολόγηση**
 Προεδρείο: **Ν. Μήτσος - Α. Κοιλιάρη**
- 9.00-9.30 *Η συμβολή της αμφίδρομης επικοινωνίας στην ενίσχυση του επιπέδου αυτοαξιολόγησης του μαθητικού πληθυσμού. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων σχετικής έρευνας σε μαθητές με προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας, στο πλαίσιο ενισχυτικής διδασκαλίας της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσα*
Μ. Παραδιά, Ν. Μήτσος, Χ. Σολωμονίδου, Α. Ράπτη
- 9.30-9.50 *Η Κατανόηση Γραπτού Λόγου στην Επάρκεια Ελληνομάθειας*
Α. Μουτή, Ι. Κοψίδου, Ε. Κούλαλη
- 9.50-10.10 *Η αξιολόγηση στα ΣΔΕ*
Α. Μαυρογόνατος, Δ. Μπαϊρακτάρη, Λ. Κρεμμύδα, Ι. Λιάκος
- 10.10-10.30 *Η ελληνική ως ξένη γλώσσα. Διαπιστωτικά κριτήρια ελληνομάθειας για μαθητές ηλικίας 6-12 χρονών. Θεωρία και πράξη*
Α. Κοιλιάρη, Α. Χατζηπαναγιωτίδη
- 10.30-11.00 *Επιτυχάνοντας στο πρώτο βήμα. Ελληνικά Α': μια μέθοδος για το πρώτο επίπεδο ελληνομάθειας. Εκδόσεις Πατάκη*
Γ. Σιμόπουλος, Ε. Παθιάκη
- 11.00-11.30 **Διάλειμμα - Καφές**
- Προεδρείο: **Κ. Δημητριάδου - Α. Χατζηπαναγιωτίδη**
- 11.30-11.50 *Τα εγχειρίδια Γλώσσας του Δημοτικού: Ο λόγος των κριτηρίων αυτοαξιολόγησης των μαθητών και οι λόγοι της γλωσσοδιδασκικής θεωρίας που τον διαμορφώνουν*
Ε. Κονσούλη, Κ. Δημητριάδου
- 11.50-12.10 *Η δυσλεξία: αίτια, συμπτώματα και τρόποι αντιμετώπισης σε ενήλικες*
Α. Μαυρογόνατος, Δ. Μπαϊρακτάρη, Λ. Κρεμμύδα, Ι. Λιάκος

- 12.10-12.30 *Γλωσσολογικό πλαίσιο ανάγνωσης του μαθησιακού υλικού: το παράδειγμα των διδακτικών εγχειριδίων της γλώσσας του γυμνασίου*
Δ. Κουτσογιάννης
- 12.30-12.50 *Εμπειρίες και προβληματισμοί γύρω από τη διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης και γραφής: μια νέα διδακτική πρόταση*
Α. Μαλέτσκος, Ζ. Ζίκος, Κ. Πενεκελής, Ε. Ράβρα, Ε. Αγαπίδου, Ε. Μπηλιούμη
- 12.50-13.10 *Η έρευνα στο πεδίο του αναδυόμενου γραμματισμού (EMERGENT LITERACY): Χαρτογράφηση των τάσεων και διαπιστώσεις από το πιλοτικό στάδιο διεξαγωγής μιας έρευνας*
Β. Μπατσίδου
- 13.10-13.30 *Οπτικός γραμματισμός και προφορικός λόγος: η ανάπτυξη του προφορικού λόγου στην προσχολική ηλικία μέσα από τη χρήση φωτογραφικού υλικού*
Μ. Κεραμυδά, Μ. Τρούληλου
- 13.30-14.15 **Ολομέλεια - Κλείσιμο συνεδρίου**
- 16.00 **Ξενάγηση στον Αρκτούρο**

Η έρευνα στο πεδίο του αναδυόμενου γραμματισμού (emergent literacy): χαρτογράφηση των τάσεων και διαπιστώσεις από το πιλοτικό στάδιο διεξαγωγής μιας έρευνας

Βασιλική Μπατσίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Abstract

The present paper which is part of a larger scale research (PhD thesis) gives an insight into the trends that exist in the scientific community on the subject of emergent literacy. The field of emergent literacy has been at the center of international research attention ever since 1970. Most research though focuses on the awareness of writing on the part of pre-school children as well as on the factors that influence the emergent literacy (e.g. parents profession and education, parent-child interaction, nursery -school teacher role etc.). The new global reality, however, calls for a broader view of literacy so that all literacies associated with the emergence of the classic literacies of writing and reading are examined. Although such a wider perspective on this subject is often taken, available research comes mainly from financially advanced societies with English being the children's native language. Moreover, available research does not examine the relation of the emergent literacy with the identity of children and parents. The paper presents the first outcomes of the pilot stage research (3 case studies of pre-school children). The first outcomes identify the contribution of the family to the promotion of literacy. They show the ways with which the parents get involved or not with the promotion of multiliteracies and eventually with the formation of their children's identity.

Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης έρευνας (διδασκαλικής διατριβής), που εκπονείται στο τμήμα Φιλολογίας του Α.Π.Θ. με επιβλέποντα τον επίκουρο καθηγητή κ. Δημήτριο Κουτσογιάννη. Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση, από μία ευρύτερη οπτική, του αναδυόμενου γραμματισμού (*emergent literacy*). Η έρευνα προσεγγίζει την *ανάδυση του γραμματισμού* της ανάγνωσης και γραφής σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, εστιάζοντας στην παράλληλη ανάπτυξη των *πολυγραμματισμών* (*multiliteracies*) που σχετίζονται με αυτήν. Διερευνά τους τρόπους με τους οποίους οι

γονείς εμπλέκονται, όχι μόνο στη μάθηση της ανάγνωσης και γραφής, αλλά στην προώθηση ή μη συγκεκριμένου τύπου *πολυγραμματισμών* στα παιδιά τους και εν τέλει στη διαμόρφωση της *ταυτότητάς* τους (*identity*). Υιοθετεί τη θεωρία περί *κοινωνικής και προσωπικής ταυτότητας* (*social and personal identity*) του Fairclough και εξετάζει τον ενδεχόμενο ρόλο που παίζει η *προσωπικότητα* (*agency*) που αναπτύσσουν τα παιδιά και οι γονείς τους.

Η παρούσα ανακοίνωση περιορίζεται στη χαρτογράφηση των τάσεων που εκδηλώνονται στην επιστημονική κοινότητα αναφορικά με το ζήτημα του *αναδύμενου γραμματισμού* και στην παρουσίαση των πρώτων διαπιστώσεων από το πιλοτικό στάδιο διεξαγωγής της έρευνας.

1. Ο προβληματισμός στο πεδίο του αναδύμενου γραμματισμού

Ο προβληματισμός στο πεδίο της *πρωτογενούς γλωσσικής κοινωνικοποίησης* και του *αναδύμενου γραμματισμού* συγκεντρώνει το διεθνές ερευνητικό ενδιαφέρον μετά το 1970. Στη σημαντική παράδοση του *αναδύμενου γραμματισμού* θα μπορούσε κανείς να διακρίνει δύο ρεύματα. Και τα δύο ρεύματα αποδίδουν μεγάλη σημασία στους παράγοντες που επηρεάζουν τον *αναδύμενο γραμματισμό* των παιδιών και εστιάζουν στο ρόλο του οικογενειακού περιβάλλοντος. Υποστηρίζουν, δηλαδή, ότι υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες που σχετίζονται με την ανάδυση του γραμματισμού των παιδιών (πχ. το οικογενειακό εισόδημα, το επάγγελμα των γονέων, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων και κυρίως της μητέρας, το διάβασμα βιβλίων, οι επισκέψεις σε βιβλιοπωλεία μαζί με το παιδί, η αλληλεπίδραση γονέων-παιδιών, ο τρόπος ανάγνωσης βιβλίων και η συζήτηση με το παιδί κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, η επαναδιήγηση ενός βιβλίου, η αιτιολόγηση των καταστάσεων και των πράξεων των ηρώων, η ανάλυση του λεξιλογίου, τα παιχνιδόλεξα, ο ρόλος της νηπιαγωγού, η ύπαρξη βιβλιοθήκης στην προσχολική τάξη κ.λπ). Το πρώτο ρεύμα, βέβαια, προσεγγίζει το ζήτημα εστιάζοντας κυρίως στην *επίγνωση/ενημερότητα* που παρουσιάζουν τα παιδιά της προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, ενώ το άλλο ρεύμα ακολουθεί την *εθνογραφία του γραμματισμού* και δίνει έμφαση στις *εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού* των παιδιών. Και τα δύο ρεύματα συνεισέφεραν στην έρευνα, ανοίγοντας νέους δρόμους. Η *εθνογραφία του γραμματισμού* μάλιστα οδήγησε στην *κοινωνικοπολιτισμική αντίληψη για τη γλώσσα και*

το γραμματισμό, σύμφωνα με την οποία οι ίδιες οι διαδικασίες, στο πλαίσιο των οποίων κατακτώνται η ανάγνωση και η γραφή, αποτελούν συστατικό στοιχείο των γραμματισμών και συνεισφέρουν στη συγκρότηση διαφορετικών υποκειμένων.

Στη βιβλιογραφία οι έρευνες στο πεδίο του αναδύμενου γραμματισμού περιορίζονται, κατά κύριο λόγο, στον τρόπο που τα παιδιά μαθαίνουν ανάγνωση και γραφή, συνδέοντας με τον τρόπο αυτό τον γραμματισμό με τον αλφαριθμητισμό. Σήμερα, όμως, είναι πλέον γεγονός ότι ζούμε σε μια εποχή, όπου προβάλλεται έντονα το αίτημα για έναν άλλου είδους γραμματισμό, ένα γραμματισμό που δεν αρκείται στα βασικά (*basics*) –στο διάβασμα και στο γράψιμο- αλλά δίνει στον πολίτη την ικανότητα να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα, να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, να συλλέγει και να επεξεργάζεται πληροφορίες, να χρησιμοποιεί τα νέα μέσα που του παρέχει η τεχνολογία και να αντιλαμβάνεται πώς οι παγκόσμιες αλλαγές επηρεάζουν τη δική του πραγματικότητα. Στην εποχή μας η έννοια του γραμματισμού έχει επεκταθεί πέρα από τις γλωσσικές γνώσεις και δεξιότητες. Το να καταφέρει, επομένως, κάποιος να γράφει και να διαβάζει είναι μόνο η αρχή, διότι η έννοια του γραμματισμού έχει διευρυνθεί και περιλαμβάνει πολύ περισσότερα. Για το λόγο αυτό έχει αρχίσει ήδη να διεξάγεται έρευνα σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο που αντιμετωπίζει το γραμματισμό στην πιο διευρυμένη του διάσταση, έρευνα που αξιοποιείται και από την παρούσα εργασία. Υπάρχουν, ωστόσο, δύο σημαντικά προβλήματα όσον αφορά την έρευνα αυτή. Το ένα έχει σχέση με το γεγονός ότι προέρχεται από συγκεκριμένες μόνο οικονομικά αναπτυγμένες κοινωνίες και με μητρική γλώσσα των παιδιών την αγγλική, γεγονός που δημιουργεί μια μονομερή εικόνα για το τι πραγματικά νέο έχουμε στην πρωτογενή κοινωνικοποίηση των παιδιών. Το άλλο έχει σχέση με το θεωρητικό προσανατολισμό των ερευνών. Ενώ το θέμα των ταυτοτήτων είναι ένα ζήτημα που εξετάζεται σε λίγες έστω έρευνες, δεν εξετάζονται οι στρατηγικές των κοινωνικών πρωταγωνιστών, κυρίως των γονιών, κάτι που σε μια περίοδο ευρύτερων αλλαγών και ανακατατάξεων είναι πολύ σημαντικό. Δεν έχουμε, δηλαδή, έρευνες που να διερευνούν το ζήτημα του αναδύμενου γραμματισμού σε σχέση με την προσωπική και κοινωνική ταυτότητα των παιδιών και των γονιών τους. Το ερώτημα αν ο αναδύμενος γραμματισμός είναι ζήτημα μόνο κοινωνικών δομών και ταυτοτήτων ή συσχετίζεται και με την ατομική πρωτοβουλία που αναπτύσσουν οι κοινωνικοί πρωταγωνιστές δεν έχει απασχολήσει τη βιβλιογραφία. Σε μια εποχή, όμως, που φαίνεται πολλοί από τους γονείς να ωθούν τα

παιδιά τους σε μια σειρά από *πρακτικές γραμματισμού* (ξένες γλώσσες, υπολογιστές κ.λπ.) και να «κατασκευάζουν» το μέλλον τους, η απάντηση στο ερώτημα αυτό αποκτά ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

2. *Η πιλοτική έρευνα*

Προκειμένου να προσδιοριστούν με ακρίβεια οι τομείς που θα διερευνηθούν και να διασφαλιστεί η εγκυρότητα της κύριας έρευνας, πραγματοποιήθηκε πιλοτική έρευνα διάρκειας τριών περίπου μηνών. Η παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζει τις πρώτες διαπιστώσεις από το πιλοτικό στάδιο διεξαγωγής της έρευνας.

Η πιλοτική έρευνα ήταν ποιοτική, όπως είναι και η διεθνής μεθοδολογική κατεύθυνση στον τομέα του αναδυόμενου *γραμματισμού*, τουλάχιστον σε ό,τι έχει σχέση με το χώρο της *Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας*. Πιο συγκεκριμένα, είχε τη μορφή *μελέτης περίπτωσης (case study)* και αφορούσε τις *πρακτικές γραμματισμού* τριών παιδιών προσχολικής ηλικίας (νηπιαγωγείου). Θεωρήθηκε χρήσιμο να επιλεγούν περιπτώσεις τυπικές ή αντιπροσωπευτικές άλλων περιπτώσεων. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο κριτήριο επιλογής των συγκεκριμένων παιδιών υπήρξε το γεγονός ότι ανήκουν σε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα και φοιτούν σε διαφορετικά νηπιαγωγεία. Η έρευνα είχε ως στόχο να διερευνήσει τις διαφορές αυτές που εμφανίζουν τα παιδιά, σε συνάρτηση με τις *πρακτικές γραμματισμού* στις οποίες εμπλέκονται. Πρωταρχικός στόχος ήταν η ποιοτική διάσταση των ερευνητικών δεδομένων, πράγμα που εξασφαλίστηκε μέσα από ουσιαστική επαφή και γνωριμία με τα παιδιά.

Η έρευνα εσκεμμένα συμπεριέλαβε χρονικές περιόδους με ιδιαιτερότητα στην καθημερινότητα των παιδιών (όπως σχολικός χρόνος, γιορτές, διακοπές), επομένως και στην έρευνα. Κατά τη διάρκειά της αξιοποιήθηκαν τεχνικές της *εθνογραφίας (ethnography)* και της *ανάλυσης λόγου (discourse analysis)*, των Fairclough (2005) και Gee (1999), για την καλύτερη συλλογή και ερμηνεία μέρους των δεδομένων.

2.1 Μελέτη περίπτωσης 1

Ο Κωνσταντίνος¹, είναι το μικρότερο παιδί μιας πενταμελούς οικογένειας που διαμένει σε περιοχή της δυτικής Θεσσαλονίκης. Ο πατέρας του είναι πολιτικός μηχανικός και η μητέρα του νηπιαγωγός. Έχει δύο μεγαλύτερα αδέρφια που σπουδάζουν σε άλλες πόλεις. Είναι μαθητής νηπιαγωγείου, μαθαίνει βιολί σε ωδείο, ασχολείται με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή- πάντα με περιορισμένο ωράριο και ελεγχόμενη δραστηριότητα- και παίζει, όπως όλα τα παιδιά της ηλικίας του, με playmobil, αυτοκινητάκια κ.λπ. Ξέρει να γράφει τα γράμματα της αλφαβήτας και επιχειρεί συχνά να γράψει πώς πέρασε την ημέρα του στο ημερολόγιο που διαθέτει. Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα από το ημερολόγιό του:

ΣΙΜΕΡΑ ΚΑΝΑΜΕ ΚΟΤΟΠΟΥΛΑ

ΣΙΜΕΡΑ ΘΑΓΑΜΕ ΤΑ ΚΑΛΑΜΑΡΑ

ΣΙΜΕΡΑ ΠΙΓΑ ΣΤΟΣΧΟΛΙΟ

ΣΙΜΕΡΑ ΜΕΤΡΙΣΑΜΕΤΑΛΕΦΤΑ ΜΟΥ

ΣΙΜΕΡΑ ΠΙΓΑΣΤΙΝΕΚΛΙΣΙΑ 2009 ΑΝΙΞΙ. ΚΙΡΙΑΚΙ.

Στο σπίτι δεν υπάρχει τηλεόραση, αντιθέτως η σχέση της οικογένειας με το διάβασμα είναι πολύ καλή. Βιβλία, εφημερίδες και περιοδικά, αλλά και εκπαιδευτικά cds μπορεί κανείς να βρει σε όλα σχεδόν τα μέρη του σπιτιού. Και τα τρία παιδιά της οικογένειας είχαν από μικρή ακόμη ηλικία τη δική τους βιβλιοθήκη. Όπως λέει η μητέρα με τον Κωνσταντίνο *διαβάζουμε, τον διαβάζουμε, κάθε μέρα*. Δεν ήταν λίγες, άλλωστε, οι φορές που το ίδιο το παιδί με «ξενάγησε» στη βιβλιοθήκη του. Μου έκανε εντύπωση ότι θυμόταν το περιεχόμενο όλων σχεδόν των βιβλίων που βρισκόταν εκεί, αλλά και τη χρονική περίοδο που του τα είχαν διαβάσει. Δεν παρέλειπε, μάλιστα, να κάνει κάποιο σχόλιο για το περιεχόμενο του κάθε βιβλίου. Κάποιες φορές επιχειρήσα να του διαβάσω η ίδια κάποιο απόσπασμα από το βιβλίο που του διάβαζε εκείνη την περίοδο η μητέρα του. Με έκπληξη διαπίστωσα πόσο καλός ακροατής ήταν, αλλά και πόσο συμμετείχε στη διαδικασία με εύστοχα σχόλια και παρατηρήσεις, γεγονός που έδειχνε την εμπειρία του στο διάβασμα και στο σχολιασμό ενός βιβλίου. Ολοκληρώνοντας μία από τις σύντομες, αυτόνομες ιστορίες του βιβλίου, άκουσα τον

¹ Για ευνόητους λόγους δε θα αναφερθούν τα πραγματικά ονόματα των παιδιών. Σκοπός της έρευνας άλλωστε είναι μέσα από τις περιπτώσεις των τριών παιδιών να περιγραφεί συνολικά μια κατάσταση και όχι να προβληθούν συγκεκριμένα άτομα.

ίδιο με αφορμή την ιστορία αυτή να διηγείται μια παρόμοια δική του ιστορία, επισημαίνοντας ομοιότητες και διαφορές με την ιστορία που μόλις διαβάσαμε.

Οι γονείς του αποδίδουν μεγάλη σημασία στη συμμετοχή του παιδιού σε δραστηριότητες εκτός σχολείου, καθώς όπως η μητέρα είπε *δυστυχώς το σχολείο δεν προσφέρει όλα όσα θα συνέβαλαν στην σωστή δόμηση της προσωπικότητας του παιδιού*. Η άποψή τους είναι ότι το ελληνικό σχολείο χωλαίνει: *Εκτός από κάποιες φωτεινές εξαιρέσεις δασκάλων, το σύστημα είναι ανοργάνωτο και τα παιδιά δουλεύουν πολύ, χωρίς να καταλαβαίνουν το γιατί...Το να είναι ένα παιδί καλός μαθητής σίγουρα δεν είναι απαραίτητο για να πετύχει στη ζωή του. Είναι όμως σημαντικό για την τόνωση, την αυτοεκτίμηση του και την κατάκτηση γνώσεων. Εμείς ως γονείς κάναμε σχέδια για το μέλλον των παιδιών μας, και για τα μεγάλα και για τον μικρό. Δε τα αφήσαμε έτσι, υπήρχε ένας στόχος και τα παιδιά μας καθοδηγήθηκαν προς αυτόν*.

2.2 Μελέτη περίπτωσης 2

Η Ελένη είναι το μικρότερο παιδί μιας τετραμελούς οικογένειας που διαμένει σε περιοχή κοντά στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Ο πατέρας της είναι οδηγός και η μητέρα της ιδιωτική υπάλληλος σε πολυκατάστημα. Έχει έναν αδελφό, εννέα ετών. Εκτός από τους γονείς, οι γιαγιάδες- και κυρίως η μητέρα του πατέρα- εμπλέκονται στην καθημερινότητα των παιδιών. Η Ελένη είναι μαθήτρια νηπιαγωγείου, ασχολείται με τη γυμναστική, της αρέσει η ζωγραφική, γράφει και διαβάζει πολύ καλά για την ηλικία της.

Η οικογένεια της Ελένης αποδίδει μεγάλη σημασία στον αθλητισμό. Και τα δύο παιδιά αθλούνται τόσο για τον δικό τους σωστό τρόπο ανάπτυξης όσο και για την συμμετοχή τους σε κάποιο σύνολο παιδιών της ίδια ηλικίας. Η μητέρα φροντίζει, όμως, εκτός από τον αθλητισμό, να αγοράζει παιδικά βιβλία και παραμύθια. Θέλει τα παιδιά της να αναπτύξουν καλή σχέση με το διάβασμα και να τα πηγαίνουν καλά στο σχολείο: *το να είναι ένα παιδί καλός μαθητής βάζει τις βάσεις, για να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της κοινωνίας. Φυσικά και θα θέλαμε να έχουν τα παιδιά μας κάποιο πτυχίο ανώτατης σχολής, χωρίς να υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο επάγγελμα που να θέλουμε εμείς να ακολουθήσουν, η επιλογή να γίνει από τα ίδια*. Η ενθάρρυνση που δέχεται η Ελένη από το περιβάλλον της φαίνεται να είναι σημαντική, όπως έδειξε η έρευνα, αλλά και όπως

υποστηρίζει η νηπιαγωγός της: είναι καταπληκτικό παιδί, εγώ λέω ότι είναι η γραμματέας της τάξης μας. Γράφει και διαβάζει. Εντάξει, προσπαθούμε να μάθουμε στα παιδιά να γράφουν, αλλά είναι δύσκολο, κάποια κάτι κάνουνε, η Ελένη όμως γράφει όπως δε γράφουν πολλά παιδιά στην πρώτη δημοτικού. Και διαβάζει ικανοποιητικά. Βοηθήσαμε εμείς σε αυτό, αλλά βοηθάει και το περιβάλλον. Η μητέρα της γνωρίζω ότι χρησιμοποιεί στο σπίτι βιβλία για γραφή, ανάγνωση και αριθμητική. Και είναι εδώ, ρωτάει, ενδιαφέρεται, είναι σημαντικό αυτό... Έχει βοήθεια η Ελένη και από τη μητέρα και από το μεγαλύτερο αδελφό της, αλλά έχει όρεξη και η ίδια. Απολαμβάνει τη διαδικασία της γραφής, όπως απολαμβάνει το παιχνίδι ή τη ζωγραφική. Πράγματι στο δωμάτιο που διαθέτει η Ελένη μαζί με τον αδελφό της, μπορεί κανείς να βρει αρκετά βιβλία που προορίζονται για παιδιά που μαθαίνουν να γράφουν, βιβλία που απευθύνονται ακόμη και σε παιδιά που έχουν τελειώσει την πρώτη δημοτικού. Η εικονογράφησή τους και ο τρόπος που παρουσιάζουν τη νέα γνώση, τα κάνουν πολύ ελκυστικά στη μικρή. Στο δωμάτιο υπάρχει, ακόμη, αρκετό έντυπο υλικό (πχ. πίνακες όπου η μητέρα έχει αναγράψει τις υποχρεώσεις των παιδιών, έντυπα από αθλητικές εφημερίδες, ζωγραφιές, ποιηματάκια κ.λπ.) που η ίδια διαβάζει με άνεση.

2.3 Μελέτη περίπτωσης 3

Η Δήμητρα είναι το δεύτερο παιδί μιας πολύτεκνης οικογένειας της ανατολικής Θεσσαλονίκης. Ο πατέρας της εργάζεται σε συνεργείο αυτοκινήτων και η μητέρα της ασχολείται με τα οικιακά. Έχει τρεις ακόμη αδελφές, μία που είναι μαθήτρια της τρίτης τάξης του δημοτικού, μία που φοιτά στα προνήπια και μία μικρή αδελφή ενός έτους. Η ίδια είναι μαθήτρια νηπιαγωγείου. Της αρέσει να παίζει με τις αδελφές της, να ζωγραφίζει, να ακούει παιδικά τραγούδια και να παρακολουθεί παιδικές εκπομπές.

Η σχέση της οικογένειας με το διάβασμα είναι αρκετά καλή, ωστόσο η μητέρα παραπονιέται ότι λόγω έλλειψης χρόνου, δεν μπορεί να κάνει όλα όσα θα ήθελε για τον πρώιμο γραμματισμό των παιδιών της: *κάνω ό,τι μπορώ, αλλά θα ήθελα να κάνω περισσότερα πράγματα, ειδικά για τη Δήμητρα που βρίσκεται σε ένα κομβικό σημείο, θα το προσπαθίσω πιο πολύ του χρόνου που θα πάει στην πρώτη δημοτικού. Έκανα κάποια προετοιμασία, με βιβλία που κυκλοφορούν στο εμπόριο για παιδάκια αυτής της ηλικίας και, εντάξει, έμαθε να γράφει την αλφαβήτα, με βοήθησε και η νηπιαγωγός σε αυτό που*

δούλεψε με τα παιδιά, αλλά θέλει περισσότερο χρόνο και να ασχοληθώ πιο συστηματικά. Με βοηθά και η μεγάλη μου σε αυτό, όπως είδες. Είναι η δασκάλα εκείνη και η Δήμητρα είναι η μαθήτριά. Το χαίρομαι αυτό ξέρεις, όταν βλέπω το ένα να μαθαίνει από το άλλο. Αυτό δεν είναι οικογένεια; Και η Ιωάννα ακόμη που είναι στα προνήπια έχει μάθει λίγα πραγματάκια, γιατί πηγαίνει κοντά στις μεγάλες και το βλέπει σα παιχνίδι, αλλά διαπιστώνω ότι της μένουν πράγματα. Εδώ το μωρό και είναι συνεχώς στα χέρια με τους μαρκαδόρους, τα μολύβια και τα βιβλία.... Πράγματι η Ελένη περνά πολλές ώρες στο δωμάτιο με τις αδελφές της και ο τρόπος που κοινωνικοποιείται γλωσσικά και διαμορφώνει την ταυτότητά της στο περιβάλλον της πολύτεκνης οικογένειάς της έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

3. Συμπεράσματα

Το πιλοτικό στάδιο διεξαγωγής της έρευνας έδειξε τη συμβολή που μπορεί να έχει η οικογένεια στη στήριξη και προώθηση του πρώιμου γραμματισμού, γεγονός που επισημαίνεται και στη βιβλιογραφία. Παράλληλα, προσπάθησε να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους οι γονείς εμπλέκονται στην προώθηση ή μη συγκεκριμένου τύπου *πολυγραμματισμών* στα παιδιά τους και εν τέλει στη διαμόρφωση της *ταυτότητάς* τους. Έκανε με τον τρόπο αυτό φανερό ότι η πορεία προς την κατάκτηση του *γραμματισμού* δεν πρέπει να θεωρείται ίδια για όλα τα παιδιά, καθώς σχετίζεται με τις εμπειρίες και την *ταυτότητά* τους. Αυτό είναι κάτι που το σχολείο πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη του, αν θέλει να δώσει πραγματικά σε όλα τα παιδιά ευκαιρίες για σχολική επιτυχία και για πλήρη συμμετοχή και δράση σε κάθε τομέα της ευρύτερης κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής.

Τα πρώτα συμπεράσματα από την πιλοτική έρευνα καθιστούν επιτακτική την ανάγκη να διερευνηθεί επιστημονικά ο τρόπος γλωσσικής κοινωνικοποίησης των παιδιών στο νέο επικοινωνιακό τοπίο, αλλά και πεδίο πρακτικής γραμματισμού που έχει δημιουργηθεί. Άλλωστε, πώς μπορούμε να περιμένουμε από το σχολείο να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της εποχής και να προετοιμάσει τους αυριανούς πολίτες, χωρίς να έχει γίνει ξεκάθαρο ποιοι είναι οι γραμματισμοί που κατακτούν τα παιδιά και

πώς ακριβώς συντελείται η ανάπτυξη των γραμματισμών στην κρίσιμη προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία;

Βιβλιογραφία

- Cohen I., L. Manion & K. Morrison. 2000. *Research Methods in Education*. London: Routledge.
- Compton-Lilly, C. 2006. Identity, childhood culture and literacy: A case study. *Journal of Early Childhood Literacy*, 6(1), 57-76.
- Cope, B. & M. Kalantzis. 2000. *Multiliteracies: Literacy learning and the design of social futures*. London: Routledge.
- De Fina, A., Schiffrin, D. & M. Bamberg 2006. *Discourse and Identity*. Cambridge University Press.
- Fairclough, N. 2005. *Analyzing discourse: textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Gee, J. P. 1996. *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses*. London: Taylor and Francis.
- Gee, J. P. 1999. *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. London: Routledge.
- Kendrick M. 2005. Playing house: A 'sideways' glance at literacy and identity in early childhood . *Journal of Early Childhood Literacy*, 5(1), 5-28.
- Kim, J. & Anderson , J. 2008. Mother—child shared reading with print and digital texts. *Journal of Early Childhood Literacy* 8(2), 213-245.
- Colin Lankshear, C. & Knobel, M. 2003. New Technologies in Early Childhood Literacy Research: A Review of Research. *Journal of Early Childhood Literacy* 3(1), 59-82.
- Morgan, A. 2005. Shared reading interactions between mothers and pre-school children: Case studies of three dyads from a disadvantaged community *Journal of Early Childhood Literacy* 5(3), 279-304.
- Nichols, S. 2002. Parents' Construction of Their Children as Gendered, Literate Subjects: a Critical Discourse Analysis. *Journal of Early Childhood Literacy* 2(2), 123-144.
- Wohlwend, K. E. 2008. Kindergarten as nexus of practice: A mediated discourse analysis of reading, writing, play, and design practices in an early literacy apprenticeship. *Journal of Reading Research Quartely*, 43 (4), 332-334.

Κατή, Δ. 1996. *Γλώσσα και επικοινωνία στο παιδί* . Αθήνα: Οδυσσέας.

Παπούλια-Τζελέπη, Π. 2001. *Ανάπτυξη του γραμματισμού: έρευνα και πρακτική*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Χατζησαββίδης, Σ. 2005. Από την παιδαγωγική του γραμματισμού στους πολυγραμματισμούς: νέες τάσεις, διαστάσεις και προοπτικές στη διδασκαλία της γλώσσας». Στο Κ. Μπαλάσκας & Κ. Αγγελάκος (επιμ.), *Γλώσσα και λογοτεχνία στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση* (σελ.35-52). Αθήνα: Μεταίχμιο.